

Samråd med de europeiska arbetsmarknadsparterna om åtgärder för att förenkla föreningen av yrkes-, privat- och familjeliv

Antagen av EPSU:s styrelse det 20 och 21 november 2006

1. Introduktion

Den 12 oktober 2006 startade EU-kommissionen den första delen av ett samråd med de europeiska arbetsmarknadsparterna om temat arbetslivets förenlighet inom ramen för artikel 138 i EU-fördraget.¹

Samrådet syftar i första hand till att identifiera behovet av att EU agerar, och de europeiska arbetsmarknadsparterna har sex veckor på sig att svara (dvs. senast den 24 november 2006). Samrådet är en del av en "samling" initiativ i ett meddelande kallat "Den demografiska utmaningen – en chans för Europa", som följer grönboken 2005 om demografiska utmaningar.²

Kommissionen har sagt att den, beroende på svaren från på samrådet, kommer att lägga fram konkreta förslag för EU:s åtgärder under första halvan av 2007. Dessa kommer att utgöra en del av ett andra steg i arbetsmarknadsparternas samrådsprocess.

Styrelsen uppmanas att kommentera EPSU:s möjliga svar, som sammanfattas i avsnitt 4. Svaret kommer att tas med i EFS-diskussionen om samrådsdokumentet (planerat till den 20-21 november i EFS:s kvinnokommitté), men även inrikta diskussionerna i de sektorsvisa kommittéerna för social dialog.

2. EU:s politik avseende förenlighet

Förenlighet av yrkesliv och familjeansvar har varit ett tema på den europeiska sociala dagordningen under många år och kommissionen har även tidigare samrått med arbetsmarknadens parter i denna fråga³. Aktuella initiativ omfattar:

- En överenskommelse i Europeiska rådet om specifika mål för bestämmelser om barnomsorg, som en del av den europeiska sysselsättningsstrategin⁴;
- Att anta en riktlinje för förenlighet i de samordnade riktlinjerna för tillväxt och arbete antagna i juli 2005 för att samordna medlemsstaternas ekonomiska politik och sysselsättningspolitik under åren 2005-2008;⁵

¹ Samrådsdokumentet finns i fulltextformat på engelska på följande länk: http://ec.europa.eu/employment_social/news/2006/oct/consultation_reconciliation_en.pdf

² Se den detaljerade EFS-resolutionen om grönboken för en översikt av frågorna.

³ 1995 års samråd om förenlighet mellan yrkes- och familjeliv. Detta ledde till ett ramavtal om föräldraledighet (som även omfattar bestämmelser om ledighet för viktiga familjeangelägenheter), genomförd som ett direktiv.

⁴ Punkt 32 i ordförandeskapets slutsatser, Europeiska rådet i Barcelona den 15 och 16 mars 2002 yttrar att: "(...) Medlemsstater skall tillhandahålla barnomsorg senast 2010 till minst 90 procent av barnen mellan 3 års ålder och skolpliktig ålder och minst 33 procent av barnen under 3 års ålder;

⁵ Jmf. Riktlinje 18, som uppger att medlemsstaterna skall främja ett synsätt på arbetet i en livscykel, genom:
- beslutsamt agerande för att öka kvinnligt deltagande och minska klyftan mellan könen i sysselsättningen, arbetslöshet och lön;

en bättre förenlighet mellan arbete och privatliv och tillhandahållande av åtkomlig och skälig barnomsorg för familjemedlemmar.

Consultation of the European social partners on measures to facilitate the reconciliation of professional, private and family life

- Att kommissionen antog "EU:s färdplan för jämlikhet"⁶, som preciserar åtgärder för att förena arbete och privatliv som en av de viktigaste åtgärds punkterna under åren 2006-2010. Färdplanen förutser antagandet av ett meddelande om löneskillnaderna och en analys av yrkesindelningen bland sjuk- och hälsovårdstjänster under 2007;
- Att rådet antar "Den europeiska jämställdhetspakten", som gynnar en politik som gör det möjligt för ett bättre yrkesliv i balans för att nå ekonomisk tillväxt, välbefinnande och konkurrenskraft i EU⁷
- Att EU:s arbetsmarknadsparter 2005 antar en handlingsplan för jämlikhet mellan könen⁸, som presenterar förenlighet som ett av de fyra huvudsakliga politikområdena. Rådets antagande i juli förra året av ett omarbetat direktiv om jämlik behandling av kvinnor och män i arbetslivet (2004)⁹
- Även det franska ordförandeskapet under 2000 utarbetade, som en del av uppföljningsprocessen efter Beijing +5, en uppsättning indikatorer om förenlighet men även om flexibla arbetsscheman, föräldraledighet och andra former av ledighet, och öppettider inom omsorgen.

3. Innehåll i samrådsdokumentet

God barnomsorg och möjligheter till äldreomsorg, plus flexibla och hanterliga arbetstider (ur arbetstagarens synvinkel), är nödvändiga komponenter i politiken för att stödja förenlighet mellan yrkesliv och familjeansvar.

Samrådsdokumentet tar upp olika aspekter, även om det kommer till korta när det gäller att hänvisa till problem som orsakas av orimliga arbetstider och den pågående debatten om arbetstidsdirektivet. Detta är synd då kartläggningar gjorda av Europeiska fonden för förbättring av levnads- och arbetsvillkor bekräftar att de flesta män och kvinnor skulle föredra att undvika ytterligheterna i både alltför mycket arbete (över 45 timmar) och marginellt deltidsarbete (under 20 timmar).

I jämförelse med samrådsdokumentet från 1995 om samma fråga, betonas det kanske mer att förenlighet av yrkes- och familjeansvar är något privat snarare än en social fråga (vilket återspeglas i titeln). Dokumentet nämner att beslutet att skaffa barn är ett "personligt" val och understryker att det finns många olika sätt (och val) för att nå fram till förenlighet. Med detta synsätt är jämlikhet mellan könen mindre i blickpunkten och det finns inte mycket i samrådsdokumentet om behovet att stödja mäns deltagande i familjeansvaret¹⁰.

Samrådsdokumentet tar upp att framsteg har gjorts på EU-nivå för att garantera arbetstagare rätt till moderskaps- och föräldraledighet, även om det finns betydande skillnader mellan EU-medlemsländerna vad gäller nivån på det skydd som tillhandahålls. Detta är särskilt viktigt i

⁶ KOM (2006) 92 slutlig Detta meddelande finns på franska, engelska och tyska på följande webbplats: http://ec.europa.eu/employment_social/gender_equality/index_en.html

⁷ Texten i denna överenskommelse finns i bilaga II (s. 27-28) i ordförandeskapets slutsatser, som finns på: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/89013.pdf

⁸ http://ec.europa.eu/employment_social/dsw/actFindRecord.do. En första rapport om genomförande har utarbetats.

⁹ <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/06/st03/st03621.en06.pdf>

¹⁰ Kartläggningen bekräftar även den varaktiga uppdelningen på 1/3-2/3 av betalt och obetalt arbete mellan män och kvinnor.

Consultation of the European social partners on measures to facilitate the reconciliation of professional, private and family life

förhållande till den inkomst som åtföljer dessa rättigheter och den utsträckning i vilken män tar på sig sin del av familjeansvaret.¹¹

I dokumentet saknas även en tydlig hänvisning till den bredare omgivningen för tillhandahållande av omsorg och dess effekter på omsorgspersonal och socialt utanförskap. Det är viktigt att den pågående omstruktureringen av staten och privatiseringen av de offentliga tjänsterna inte inträffar bakom ryggen på arbetstagarna och dem som nyttjar omsorgen, av vilka en majoritet ofta är kvinnor. En genusanalys och en social analys av förändringarna som blir resultatet av en privatisering behövs därför alltså.

4. Frågor att ställa till arbetsmarknadens parter

Det finns fem frågor att ställa till arbetsmarknadens parter. Dessa återfinns nedan med kursiv stil, med föreslagna EPSU-svar nedanför.

j) Anser du att det finns ett behov av ytterligare åtgärder för förenlighet mellan yrkes-, privat- och familjeliv i EU? Om du anser att åtgärder är nödvändiga, skulle sådana åtgärder vidtas på gemenskapsnivå, nationell nivå eller sektornivå?

Vi stödjer ytterligare åtgärder för att främja förenlighet mellan yrkes- och familjeliv, av två huvudsakliga anledningar. Först och främst för att en framväxande EU-arbetsmarknad behöver gemenskapsmässiga sociala standarder för att förstärka förenligheten, och för det andra för att jämställdhet mellan könen, som tydligt är en del av EU:s ansvarsområde, riskerar att undermineras av en ökad differentiering av de olika ländernas politik för att stödja förenligheten.

Det verkar som om det är särskilt viktigt att understryka behovet av ett synsätt i EU på förenlighet mellan yrkes- och familjeansvar, och för att förhindra utvecklingen av ett synsätt som präglas av "smörgåsbordstanken" (eller subsidiaritet) på jämlikhet.

EU måste intensifiera åtgärderna inom detta område just för att det finns (för stora) skillnader mellan medlemsländerna, men även beträffande kvaliteten och kostnaden för barnomsorg och tjänster inom äldreomsorgen (och omsorg om människor med funktionshinder). Dessa tjänster dominerar när det gäller att stödja förenlighet av yrkes- och familjeliv. I många länder saknas sådana tjänster. Det finns också ett växande problem med offentliga myndigheter som avsäger sig ansvaret för tjänster inom omsorgen. Dessa blir då för dyra, delvis på grund av att de är privatiserade och inte längre subventionerade av staten. Bristande ekonomiska resurser och investeringar i offentlig barnomsorg och äldreomsorg måste även tas itu med på EU-nivå.

Vi skulle också i det här sammanhanget vilja understryka sambandet mellan arbetsförhållanden inom omsorgen och omsorgens kvalitet.

Rapporten 2006 från Europeiska fonden för förbättring av levnads- och arbetsvillkor om utvecklingen av sysselsättningen inom barnomsorgen anger att målet att förbättra livskvaliteten, att bekämpa socialt utanförskap och diskriminering, att främja högre löner och

¹¹ Man bör dock vara försiktig vid jämförelser mellan t.ex. en lång period av obetald föräldradedighet med en kort period av betald ledighet.

Consultation of the European social partners on measures to facilitate the reconciliation of professional, private and family life

en utvecklad barnomsorg inte kan uppnås utan att barnomsorgspolitiken i Europa standardiseras. Detta återspeglar kommissionens egen analys som gjordes för cirka tio år sedan¹². Fondens rapport understryker även att det är viktigt att se barnomsorg både utifrån ett socialt och ett ekonomiskt perspektiv, och riktar uppmärksamheten på brister både i kvalitet och i kvantitet i omsorgen särskilt i de nya medlemsländerna.

I frågan om löner sammanfattar rapporten att höjda lönenivåer i denna sektor "borde bli den viktigaste synpunkten". I detta hänseende kommer kommissionens förslag i En färdplan för jämställdhet 2006-2010, som syftar till att undersöka yrkesindelningen bland omsorgstjänster, att bli mycket betydelsefull. Detta uppdrag ska utföras för att förbättra lönerna i denna sektor för att gagna arbetstagarna och samhället i allmänhet, och ska omfatta de europeiska arbetsmarknadsparterna i denna sektor.

Beträffande referensen i samrådsdokumentet till "privatliv", tror vi att bättre politik för förenlighet skulle vara till hjälp att ta itu med många av de problem som är hänförliga till konflikter mellan yrkeslivet och det privata i allmänhet (om vi t.ex. kan kontrollera orimliga och oregelbundna arbetstider genom det reviderade arbetstidsdirektivet). Men det finns även enskilda frågor som rör "privatlivet", t.ex. dataskydd, anställningsförhållanden, hälsa och säkerhet, som är knutna mer allmänt till arbetstagares och fackföreningars rättigheter och sociala dialog.

ii) Vilka är de huvudsakliga områdena inom vilka förbättringar skulle kunna behövas med särskild hänsyn till: 1) arbetstid och flexibel organisation av arbetet, 2) nya möjligheter tack vare informationsteknik, 3) tillgänglighet och kvalitet i barnomsorgen och i omsorgen om äldre och andra anhöriga; 4) ledighet, inklusive pappaledighet och ledighet för att ta hand om en åldrig förälder, ett barn eller en annan familjemedlem med funktionshinder?

iii) Hur anser du att en bättre förenlighet mellan yrkesliv och familjeliv skulle kunna uppnås?

En av de viktigaste frågorna idag är att ta itu med problem med alltför omfattande och alltför otillräcklig arbetstid, där båda snedvrider mäns och kvinnors möjligheter att dela ansvaret för yrkes- och familjeliv, samtidigt som det ökar ojämlikheten mellan män och kvinnor i arbete och hem. Möjligheter till tjänstledighet är naturligtvis fördelaktiga, men om de grundläggande arbetsmönstren inte främjar förenlighet gagnar de inte sitt syfte.

Det behövs även investeringar i barnomsorg med kvalitet (och i allt högre grad) möjligheter till äldreomsorg.

I detta avseende gynnar EPSU ett kraftfullt synsätt hos EU på förenlighet, ett synsätt som är inlemmat i principerna om jämställdhet mellan könen.

Det finns ett antal områden där nya EU-standarder ska föreslås, till exempel beträffande:

- en minskning av den maximala veckoarbetstiden

¹² Se Rådets rekommendation 92/241/EG (1992) om barnomsorg. Kommissionens rapport om dess genomförande visade att "i de flesta medlemsländer är kvalitetsbedömningen av de tillhandahållna tjänsterna begränsad och ligger knappast någonsin över de formulerade minimistandarderna som täcker infrastrukturen som sådan. Dessutom varierar nivåerna rejält på de yrkesmässiga kvalifikations- och utbildningskraven enligt de olika typer av tjänster som erbjuds och mellan medlemsländer. Trots det växande antalet arbetstillfällen som skapas i sektorn, fortsätter ansträngningarna att vara blygsamma när det gäller att på nytt utvärdera vikten av att människor arbetar inom barnomsorgen och att garantera adekvat utbildning." <http://europa.eu/scadplus/leg/en/cha/c10916.htm>

Consultation of the European social partners on measures to facilitate the reconciliation of professional, private and family life

- rätten till flexibla arbetsscheman (som bygger på klausul 5 i det sektorsövergripande avtalet om deltidarbete)
- åtgärder för att stödja utvecklingen av kvalitativ barnomsorg (för barn i alla åldrar) och möjligheter till äldreomsorg, inklusive ett konkret handlingsprogram och nödvändiga resurser (som bygger på rekommendationer och mål i de samordnade riktlinjerna)
- rätt till betald föräldraledighet via socialförsäkringen/skattesystemet för minst den period som täcks av direktivet om föräldraledighet
- översyn av moderskapsdirektivet (92/85/EG) för att stärka rättigheterna till tjänstledighet och betalning för att följa ILO-konvention 183 (2000) – t.ex. rätten att amma, inklusive tjänstepersonal, utvidgning av mammaledigheten före födsel, omvänd bevisbörda. EFS och Europaparlamentet kräver en sådan översyn.
- rätt till betald pappaledighet:
- Antagande av ett EU-direktiv som skyddar och främjar tjänster i allmänhetens intresse, enligt vad som krävs av EFS och EPSU, skulle på nationell nivå bidra till att nå målen om jämlikhet mellan könen och balans mellan arbete och familjeliv.

Mot bakgrund av att de flesta män och kvinnor i EU säger att de vill undvika ytterligheterna med marginellt deltidarbete (under 20 timmar) eller alltför mycket yrkesarbete (över 45 timmar), ser detta ut som ett prioriterat område för åtgärder. Säkert skulle det bli ett stort steg i fel riktning om det reviderade arbetstidsdirektivet skulle förvärra situationen, snarare än minska orimligt långa arbetstider. I detta avseende är vårt krav att slopa klausulen om den individuella möjligheten att ställa sig utanför den maximala veckoarbetstiden också helt berättigat för att undvika möjligheten att ställa sig utanför kraven på balans mellan arbets- och familjeliv.

Vad gäller deltidarbete är nyckelfrågan kvalitet och möjlighet att förändra arbetes omfattning under livets gång. För att på nytt använda exemplet barnomsorg erbjuds det inte i många medlemsländer några arbetstillfällen som är heltidsanställningar i denna sektor. Detta är ett problem för omsorgspersonal som vill öka sin arbetstid. Sett ur detta perspektiv är det värt att se på sätt där det går att kombinera heldagsomsorg med omsorg efter skoltid, vilket skulle göra det möjligt för fler arbetstagare att arbeta heltid.

iv) Anser du att den nuvarande gemenskapslagstiftningen (i synnerhet om föräldraledighet och skydd av moderskapet) är adekvat som stöd för att uppfylla behoven av förenlighet mellan yrkes-, privat- och familjelivets plikter och för att skapa villkor för en mer jämlik uppdelning av yrkes-, privat- och familjelivets plikter mellan män och kvinnor?

Nuvarande lagstiftning måste utvidgas och stärkas. Som sagt finns det ett antal områden inom vilka EU-lagstiftningen skulle kunna gripa in eller förstärka, t.ex. bristen på betald föräldraledighet.

Överväganden måste göras för att förbättra mäns utnyttjande av dessa rättigheter. Den enskilda rättigheten till föräldraledighet i ramavtalet om detta tema var ett försök att få en förbättring till stånd. En rätt till betald pappaledighet skulle vara bra i detta hänseende.

Som en allmän princip ska framtida EU-initiativ sträva efter att uppfylla det generella målet att förena arbets- och familjeliv, däribland till exempel det reviderade arbetstidsdirektivet.

Ett kraftfullare genomförande av lika lön för kvinnor och män och höjda löner för kvinnor är också viktig för att nå en god balans mellan arbete och privatliv. I kombination med betald

Consultation of the European social partners on measures to facilitate the reconciliation of professional, private and family life

pappaledighet och högre lön för kvinnor skulle i synnerhet argumentet försvagas att män inte har råd att ta pappaledighet därför att deras lön är högre än makans.

v) Hur kan den bästa balansen nås mellan kostnaderna och förmånerna – för både individer och företag – för åtgärder som gör det möjligt att förena yrkes-, privat- och familjeliv?

Att förena yrkes- och familjeliv ska inte endast ses i relation till individer och företag utan i relation till samhället som helhet och till livskvalitet. Ett konsekvent engagemang från arbetsmarknadens parter skulle i vilket fall som helst hjälpa till att garantera att nya och/eller reviderade initiativ jämnar ut arbetstagarnas och arbetsgivarnas intressen.